

Eesti on energiaiseseisvuse saavutamise lävepakul

[Arvamusartikkel Maalehes 20.06.2024](#)

Eesti ja teised Balti riigid ühendavad järgmise aasta veebruaris end lahti Venemaa elektrisüsteemist ja liituvad Mandri-Euroopa süsteemi ja sagedusalaga. See on Eesti taasiseseisvumisaja suurim muutus energeetikas. Energeetikas on selle tähendus võrreldav Eesti liitumisega Euroopa Liidu ja NATOga. Nagu ikka, kaasneb iseseisvusega vastutus ja sellel on hind.

Liitudes Mandri-Euroopa elektrisüsteemiga vähendame geopoliitilisi riske ja muudame end täielikult sõltumatuks Venemaast, millel on siiani teatud võimalused meie elektrivõrgu ja -turu mõjutamiseks. Võib öelda, et saavutame sellega energeetikas iseseisvuse. Samas liitume oma elektrivõrguga Euroopa riikidega, kellega jagame samu väärtusi. Sarnase muudatuse tegid mitmed Ida-Euroopa riigid läbi juba aastaid tagasi. Kahe aasta eest tegi sama ka Venemaa rünnaku alla sattunud Ukraina, võimaldades seeläbi sõjaolukorras tagada oma rahvale elektrivarustus.

Oleme Venemaa elektrivõrgust lahkumist ette valmistanud juba aastakümneid, eriti intensiivselt alates 2018.-2019. aastast alates. Oleme teinud märgatavaid investeeringuid oma elektrivõrgu tugevdamiseks, kaasates selleks sadu miljoneid Euroopa Liidu vahendeid.

Lisaks raua ja betooni (elektri kõrgepingeliinid ja kompensatorjaamad) investeeringutele peame Vene süsteemist lahkumise järel võtma täieliku kontrolli süsteemi juhtimise üle, sh sageduse juhtimise üle. Teatavasti peab elektrisüsteemis tarbimine olema igal hetkel võrdne tootmisega. Vastasel korral läheb sagedus paigast ja elektriseadmed võivad seiskuda. Halvemal juhul võib kogu süsteem kustuda.

Sünkroniseerimise projektiga tabame „kaks kärbest ühe hoobiga“. Täielik kontroll süsteemi üle ja süsteemi paindlikkus ja kerksus on väga vajalikud ka taastuenergia osakaalu kasvatamiseks elektrisüsteemis.

Energiaseisvuse vajab süsteemi tasakaalus hoidmiseks sagedusreserve

Elektrisüsteemi sagedus tuleb hoida 50 Hz lähedal, vastasel juhul lakkavad elektriseadmed toimimast ja halvimal juhul võib elektrisüsteem kustuda. Sagedus muutub, kui elektritootmine ja tarbimine pole võrdsed ehk elektrisüsteem ei ole tasakaalus. Kui tarbimine on suurem, siis sagedus langeb, kui tootmine on suurem, siis sagedus tõuseb. Samuti juhtub süsteemis avariisid, näiteks lülitub ootamatult välja elektri jaam või ka suurtarbimine või välisühendus. Kui turuosalised ei suuda oma portfelli tasakaalu tagada, siis aitab seda teha süsteemihaldur ehk Elering, kelle roll on tagada süsteemi kui terviku toimimine.

Ajalooliselt on elektrisüsteem üles ehitatud juhitavatele tootmisvõimsustele, mida juhiti selle alusel, kui palju tarbimist prognoositi. Tulenevalt üha suurenevast taastuenergia ehk ilmastikust sõltuvast tootmise osakaalust peab lisaks tarbimisele prognoosima ka elektri tootmist. See muudab elektrisüsteemi juhtimise keerulisemaks ja vaja läheb suuremas mahus kiiresti reguleeritavaid reserve.

Sagedusreservide pakkumiseks luuakse uued turud, mis annavad tootmisvarade ja salvestite omanikele võimaluse uut sorti teenuste pakkumiseks ja parandavad seega majanduskeskkonda, andes lisaks uutele tulijatele investeerimiskindluse.

Energiajulgeolekul on hind

Energiajulgeolek on Eestile väga oluline strateegiline eesmärk. Oleme Balti riikidega juba üle 30 aasta osa Lääne-Euroopast ja on igati loogiline, et ka elektrisüsteem on osa Mandri-Euroopa sagedusalast. Nii vähenevad elektrisüsteemi juhtimisega seotud riskid ja paraneb Eesti inimeste ja ettevõtete energiaturvalisus. Samas tuleb mõista, et süsteemijuhtimise iseseisvusega kaasneb kulu.

Seega näeme, et lähiaastatel elektri kogukulud tarbijale tõenäoliselt ei kasva, kuid arve komponentide osakaalud mõnevõrra muutuvad. Elektri börsihinnale prognoositakse langust seoses taastuvenergia osakaalu kasvuga, kuid lisandumas on reserve hankimise ja taastuvenergia kasvuga seoses võrgu ettearendamise kulu, mis praegu arvel veel ei kajastu.

Enne turu avanemist on reserve võimsustoodete hankimise kulu väga keeruline täpselt hinnata. See sõltub paljudest asjaoludest: kui paljud turuosalisel hakkavad aktiivselt reserve võimsusturul osalema, kuidas on nende pakkumised hinnastatud ja millised on hinnad teistel turgudel (päev-ette ja päevasisene turg).

Sagedusreserve hankimisega seonduvad kulud katavad elektri müüjaid ja tootjaid koondavad bilansihaldurid selleks loodud tariifi kaudu, mis on arvatud konkurentsiameti kooskõlastatud metoodika alusel. See, kuidas bilansihaldurid ja elektrimüüjad seda kulu kajastavad elektri lõpptarbijate arvetel, on bilansihaldurite ja müüjate otsustada.

Esialgused tariifid bilansihalduritele on avaldatud (5 eurot/MWh kohta ehk 0,5 senti/kWh kohta), täpsed tariifid avaldatakse oktoobris ja hakkavad kehtima 1. veebruarist. Kulu lõpptarbijale võib olla eeldatavalt mõni protsent elektri koguarvest. Vastavalt reeglitele peab Elering olema aastases vaates finantsneutraalne ega teeni ise sagedusreserve tariifilt tulu, vahendades bilansihalduritele reserve kaudu bilansi tagamise teenust, millelt saavad tulu peamiselt Balti elektritootjad. Seega hakkab reserve turu loomine panustama ka sellesse, et meil oleks Eestis ja lähikonnas piisavalt palju elektrijaamasid, mis suudaksid üha kasvavat elektri tarbimist katta.